

MIĘDZY TRADYCJĄ A NOWOCZESNOŚCIĄ

Prawo polskie
w 100-lecie odzyskania niepodległości

redakcja naukowa Łukasz Pisarczyk

MONOGRAFIE

Wolters Kluwer

MIĘDZY TRADYCJĄ A NOWOCZESNOŚCIĄ

Prawo polskie
w 100-lecie odzyskania niepodległości

redakcja naukowa Łukasz Pisarczyk

MONOGRAFIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

Publikacja powstała przy współpracy i dofinansowaniu
Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

Recenzent

Prof. dr hab. Ludwik Florek

Prof. dr hab. Michał Jaskólski

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Joanna Olówek

Opracowanie redakcyjne

Cudzyśłów Dagmara Wachna

Łamanie

Violet Design Wioletta Kowalska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących
im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej
w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło.
A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2019

ISBN 978-83-8160-334-8

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wstęp / 9

Grażyna Bałtruszajtys
**Odrodzenie nauki prawa na Uniwersytecie
Warszawskim u progu niepodległości / 13**

Sesja 1

Ryszard Piotrowski
Tradycja i nowoczesność w polskich konstytucjach / 25

Adam Bosiacki
Konstytucjonalizm polski: osiągnięcia i porażki / 45

Jan Majchrowski
Polska tradycja konstytucyjna / 58

Monika Płatek
**Miejsce kobiety w prawie, czyli o pozornej
neutralności prawa / 76**

Głosy w dyskusji
Moderator – prof. dr hab. Małgorzata Gersdorf / 104

Sesja 2

Aleksander Stępkowski
**Dorobek polskiej cywilistyki u zarania niepodległości
a współczesny konstytucjonalizm polski / 111**

Marcin Stębelki
**Elementy prawa rodzinnego w polskich regulacjach konstytucyjnych
– między tradycją a nowoczesnością / 124**

Władysław T. Kulesza
**Tradycja republikańska, idee francuskiego Oświecenia
i koncepcje ustrojowe brytyjskiej myśli liberalnej a podstawy
aksjologiczne Ustawy Konstytucyjnej z 23.04.1935 r. / 150**

Krzysztof Koźmiński
**Technika legislacyjna Drugiej Rzeczypospolitej Polskiej
– tradycja i współczesność / 167**

Marek Wąsowicz
**Między tradycją i nowoczesnością. Nauka prawa na Uniwersytecie
Warszawskim w okresie międzywojennym / 187**

Głosy w dyskusji
Moderator – prof. dr hab. Marek Zubik / 214

Sesja 3

Aleksander Chłopecki, Leszek Koziarowski
Sto lat polskiego rynku kapitałowego / 227

Robert Jastrzębski
**Wpływ polskiej tradycji prawnej na kodyfikację
prawa prywatnego (1918–1939) / 248**

Jan Rudnicki
Prawo cywilne „własne” i „obce” sto lat temu oraz współcześnie / 265

Głosy w dyskusji
Moderator – prof. dr hab. Krystyna Szczepanowska-Kozłowska / 281

Sesja 4

Szymon Pawelec
**Nowe obowiązki przedsiębiorców w świetle
projektu ustawy o jawności życia publicznego / 291**

Paweł Borecki
**Idea prawno-międzynarodowej regulacji stosunków
między państwem a Kościołem katolickim w Polsce
w okresie powojennym / 311**

Piotr Kładoczny
**Ewolucja przepisów antynarkotykowych w Polsce.
Rozwój, ale czy postęp? / 334**

Głosy w dyskusji
Moderator – dr hab. Rafał Stankiewicz / 352

Sesja 5

Paweł Skuczyński
**Aktywizm sędziowski a etyka sędziowska w Polsce.
Uwagi w stulecie niepodległości / 359**

Adam Moniuszko, Piotr Z. Pomianowski
**Zerwana więź. Tradycje dawnego prawa polskiego
w XIX i XX w. / 383**

Mikołaj Rychlik
**Ciągłość prawna Rzeczypospolitej Polskiej
w Konstytucji z 1997 r. / 399**

Dariusz Mańka
**Technokratyzm w polskiej myśli polityczno-prawnej (1918–2018):
założenia i skutki / 412**

Głosy w dyskusji
Moderator – dr hab. Marcin Wiącek / 442

Sesja 6

Damian Wyrzykowski
**Sądy polubowne przy izbach gospodarczych jako forum
rozstrzygnięcia sporów pomiędzy przedsiębiorcami w Polsce.
Tradycja, teraźniejszość oraz perspektywy na przyszłość / 455**

Jakub Rumian
**Zakaz handlu w niedziele i święta na przestrzeni
stu lat niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej / 494**

Głosy w dyskusji
Moderator – dr hab. Konrad Osajda / 508

Sesja 7

Anna Dubowik
**Rola prawa pracy jako czynnika determinującego
kształt aparatu urzędniczego państwa / 521**

Katarzyna A. Kazimierczuk
**Wsparcie innowacyjności gospodarki jako nowe zadanie
dla administracji publicznej / 540**

Głosy w dyskusji
Moderator – dr hab. Monika Latos-Miłkowska / 559

Sesja 8

Katarzyna Trzpis-Szyszk
**Polskie prawo konsularne w stulecie niepodległości
– droga ku nowoczesności czy powrót do tradycji? / 571**

Maciej Piotrowski
Polskie prawo kosmiczne w obliczu wyzwań współczesności / 583

Głosy w dyskusji
Moderator – dr hab. Robert Grzeszczak, prof. UW / 607

Wstęp

W 2018 r. obchodziliśmy setną rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Wśród wielu wydarzeń upamiętniających ten ważny moment nie mogło zabraknąć inicjatyw naukowych. Należała do nich XIX Konferencja Naukowa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Ideą konferencji była dyskusja na temat doniosłych zagadnień i zjawisk prawnych postrzeganych z perspektywy różnych dziedzin prawa. Tym razem motywem przewodnim było odrodzenia państwa polskiego. Z jednej strony pragnęliśmy nawiązać do tradycji i dorobku polskiej nauki prawa, z drugiej chcieliśmy jednak, aby refleksja historyczna stanowiła punkt wyjścia do dyskusji na temat teraźniejszości oraz przyszłości państwa i prawa. Budując przyszłość, należy pamiętać zarówno o błędach, jak i sukcesach z przeszłości, wyciągając z nich odpowiednie wnioski – stąd przeplatanie się tradycji z nowoczesnością.

Mówiąc o tradycji, nawiązywaliśmy do osiągnięć polskiej myśli prawniczej okresu międzywojennego, trudnych doświadczeń wojny i okupacji, wreszcie ważnych wydarzeń okresu powojennego. Patrząc na sto lat niepodległości, nie zapominaliśmy jednocześnie o tradycji staropolskiej i dorobku XIX w. Wszystko to kształtowało bowiem idee i koncepcje obecne w polskiej dyskusji prawniczej i naukowej w ciągu ostatnich stu lat. Odniesienia historyczne dotyczyły nie tylko państwa i prawa jako takiego, ale również sytuacji samej nauki prawa, w tym zwłaszcza na Uniwersytecie Warszawskim.

Konferencję otwierał wykład prof. Grażyny Bałtruszałtys *Odrodzenie nauki prawa na Uniwersytecie Warszawskim u progu niepodległości*. Przedmiotem rozważań była również sytuacja nauki prawa na naszym Uniwersytecie w okresie międzywojennym. W analizach historycznych poszukiwano

genezy oraz skutków przyjmowanych rozwiązań, a także inspiracji dla prawa współczesnego. Zwracano przy tym uwagę na specyfikę ewolucji prawa polskiego, którego naturalny rozwój został przerwany w newralgicznym momencie kształtowania się współczesnych społeczeństw. W oczywisty sposób musiało to wpłynąć na zakres nawiązań do instytucji staropolskich. Co ciekawe, podkreślano, że część rozwiązań uznawanych za typowo polskie ma swoją genezę w prawie obcym.

Drugim wiodącym wątkiem była nowoczesność – w instytucjach historycznych, lecz również w zakresie prawa współczesnego. Darząc sentymentem instytucje prawne okresu międzywojennego, trzeba pamiętać, że ich sukces oraz oddziaływanie na kolejne epoki były konsekwencją wysokiego poziomu legislacyjnego, a często także nowatorskiego charakteru. Prelegenci i uczestnicy dyskusji w różnych blokach tematycznych podkreślali dynamiczne zmiany otoczenia społecznego i gospodarczego, do którego prawo musi się dostosowywać. Prawo anachroniczne staje się dysfunkcjonalne i nie spełnia roli regulatora stosunków społecznych. Naszym zadaniem jest więc budowanie – co należy podkreślać zwłaszcza w stulecie odzyskania niepodległości – nowoczesnego systemu prawnego, który będzie zgodny z podstawowymi wartościami uznawanymi przez społeczność międzynarodową oraz wyrażonymi w Konstytucji.

Wzorem poprzednich lat konferencja została podzielona na bloki tematyczne. Po zagadnieniach ogólnych, w tym problematyce praw podstawowych oraz kwestiach konstytucyjnych, zaplanowano sesje poświęcone m.in. prawu cywilnemu, prawu karnemu, wreszcie także problematyce społecznej i międzynarodowej. Po raz kolejny szansę na zaprezentowanie wyników swoich badań mieli w szerokim zakresie młodszy pracownicy, doktoranci oraz studenci. Ich wystąpienia dominowały podczas drugiego dnia konferencji. Jak można się było spodziewać, w wystąpieniach młodszych naukowców silniej akcentowana była problematyka przyszłości i wyzwań stojących przed systemem prawnym. Na podkreślenie zasługuje podjęcie badań związanych z nowoczesnymi technologiami czy palącymi problemami społecznymi. Każdy z bloków tematycznych kończył się dyskusją, w ramach której formułowano pytania i uwagi pod adresem referentów. Liczba zadawanych pytań oraz temperatura dyskusji świadczą o żywym zainteresowaniu podejmowaną problematyką.

Struktura książki nawiązuje do przebiegu konferencji. Główne opracowania to teksty, które powstały na podstawie wygłoszonych referatów (opracowania przygotowała większość referentów). Autorzy stosowali zróżnicowaną metodologię. W książce stanowiącej zbiór artykułów taki zabieg można uznać za dopuszczalny, a nawet uzasadniony. W ten sposób podkreśla się różnorodność pól badawczych oraz ujęć badanej problematyki. Badania prowadzone przez poszczególnych autorów mają charakter autonomiczny, choć w sumie składają się na dorobek Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Oprócz tekstów Czytelnik znajdzie też zapis dyskusji z obu dni konferencji (bardzo dziękuję wszystkim, którzy uczestniczyli w przygotowaniu jej transkrypcji).

Podsumowując, chciałbym wyrazić nadzieję, że nasza propozycja zainteresuje licznych Czytelników – zarówno tych, którzy są wielbicielami historii i z sentymentem myślą o minionych epokach, jak też tych, którzy są zaangażowani w rozważania i dyskusje na temat dzisiejszego stanu państwa i prawa oraz ich przyszłości. Liczymy, że książka, którą oddajemy do Państwa rąk, będzie źródłem refleksji i inspiracji, a jednocześnie świadectwem ważnego wydarzenia naukowego.

Łukasz Pisarczyk

Grażyna Bałtruszajtys

Odrodzenie nauki prawa na Uniwersytecie Warszawskim u progu niepodległości

Charakteryzując ostatnie stulecie prawa polskiego, trzeba także zwrócić uwagę na naukę prawa i jej odrodzenie na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

Mamy coraz więcej informacji o dziejach naszej uczelni i wydziału. Gdy przed 25 laty odbyła się konferencja z okazji siedemdziesięciopięcioletnia nieprzerwanej pracy profesorów na WPiA, postanowiono, że co dwa lata organizowane będą konferencje poświęcone wydziałowi i ważnej dla niego tematyce. Z czasem ustalono, że spotkania te będą organizowane co roku i podczas wielu z nich mówiono o dziejach wydziału oraz związanych z nim osobach.

Dwukrotnie opublikowano zarys dziejów Wydziału Prawa UW. W publikacjach przygotowanych z okazji dwusetlecia Uniwersytetu pojawiły się biogramy profesorów oraz informacje o WPiA jako części Uniwersytetu. Trwają prace nad przygotowaniem historii wydziału pióra prof. Marka Wąsowicza. Powoli zmierzamy do pełniejszego opracowania dziejów wydziału.

Historia naszego wydziału ściśle związana jest z dziejami Polski i Warszawy.

Marzenie o instytucji naukowo-dydaktycznej – uniwersytecie – pojawiło się w okresie Oświecenia w dobie kodyfikacji. Nauczanie prawa

i nowożytnych języków obcych rozpoczęto w Collegium Nobilium – Szkole Rycerskiej mieszczącej się w Pałacu Kazimierzowskim. W tym czasie interesowano się prawem międzynarodowym, a zwłaszcza traktatowym. Na obiadach czwartkowych u króla Stanisława Augusta Poniatowskiego wiele mówiono o potrzebie zbudowania uniwersytetu w Warszawie i Komisja Edukacji Narodowej uczyniła pierwsze kroki, wysyłając zaproszenia do profesorów za granicą. W tym czasie przeprowadzono reformę Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprojektowaną przez Hugona Kołłątaja, wydano także wiele prac naukowych, m.in. T. Ostrowskiego czy A. Popławskiego. Opublikowano teksty konstytucji sejmowych z paru wieków w ośmiu tomach *Volumina Legum*, podjęto też prace nad kodeksem Stanisława Augusta. Wszystkie te działania przerwała utrata niepodległości.

XIX w. to okres trudny dla polskiej nauki prawa. W Księstwie Warszawskim utworzono w 1808 r. Szkołę Prawa, a w 1811 r. Szkołę Prawa i Administracji, której profesorowie (początkowo czterech, a później ośmiu) zaczęli w oparciu o wydawnictwa francuskie i niemieckie opracowywać podręczniki, publikowali także własne prace, tłumacząc nowe obce prawo. Jan Wincenty Bandtkie, wykładający prawo rzymskie i historię prawa polskiego, podkreślał znaczenie znajomości historii prawa dla rozumienia prawa współczesnego. Profesorowie Szkoły uczestniczyli w życiu naukowym w ramach Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W Królestwie Polskim Szkoła pod kierownictwem dziekana Bandtkiego stała się Wydziałem Prawa i Administracji Szkoły Głównej (według dekretu królewskiego), powszechnie zwanej Uniwersytetem Warszawskim. Wydział rozwijał się szybko, kadre uzupełniali nowi wykładowcy, a profesorem został także wychowanek uczelni Romuald Hube. Proponowano studia trzyletnie (przy dwóch kierunkach czteroletnie), formą dydaktyczną były zaś wykłady. Profesorowie uczestniczyli w życiu publicznym, przygotowując opinie prawne. Areną współpracy z praktykami stało się pismo „Themis Polska”.

Władze zaborcze stopniowo coraz bardziej wzmacniały kontrolę wydziału. Udział studentów w powstaniu listopadowym potraktowano jako pretekst do zamknięcia uczelni. W 1832 r. wywieziono też z biblioteki do Petersburga księgozbiór prawniczy.

W Warszawie kursy prawnicze prowadzone były przez jakiś czas w gimnazjum. Na uniwersytetach w Petersburgu i Moskwie utworzono wprawdzie katedry prawa polskiego, ale dostępność tych studiów była ograniczona niewielką liczbą stypendiów, oba wydziały zamknięto w 1861 r.

Po wielu latach starań z początkiem lat 60. XIX w. uzyskano zgodę na otworzenie w Warszawie wyższej uczelni pod nazwą Szkoły Głównej. Siedmiu profesorów w listopadzie 1862 r. rozpoczęło działalność, a prawo ich powoływania przysługiwało władzom Królestwa. Siedem lat działalności Szkoły to krótki okres dla dorobku naukowego, ale Szkoła wychowała w tym czasie wielu absolwentów, którzy od lat 70. XIX w., w dobie rusyfikacji sądownictwa i administracji, brali udział m.in. w stworzeniu naukowych czasopism prawniczych – „Przeglądu Sądowego” czy „Gazety Sądowej Warszawskiej” – i byli elitą prawniczą Warszawy.

Na uniwersytecie rosyjskim, który powołano w miejsce Szkoły w 1869 r., pozwolono pozostać polskim profesorom pod warunkiem potwierdzenia w ciągu trzech lat dyplomu doktorskiego na rosyjskich uczelniach (mimo że posiadali oni doktoraty zdobyte na uczelniach zagranicznych) i opanowania w ciągu dwóch lat języka rosyjskiego, który był językiem wykładowym. Ustępowali z katedr, osiągając wiek emerytalny, a ich miejsce zajmowali Rosjanie, co sprawiło, że schyłku wieku uniwersytet, jeśli chodzi o kadre, był w pełni zrusyfikowany. Mimo wszystko polscy profesorowie-emeryci opublikowali w ojczystym języku wiele prac w oparciu o literaturę zachodnioeuropejską.

Na obszarze zaboru pruskiego w XIX w. nie było ani szkół, ani innych instytucji, w których mogłaby się rozwijać nauka polskiego prawa.

W zaborze austriackim w XIX w. losy uniwersytetów Jagiellońskiego i Lwowskiego były burzliwe, a przez wiele lat były one uniwersytetami niemieckimi. U schyłku XIX w. ich repolonizacja łączyła się z rozwojem życia naukowego – polskiej filozofii prawa, historii prawa polskiego i innych dyscyplin powstających na gruncie prawa austriackiego. Wydawano polskie pisma naukowe, organizowano ogólnopolskie zjazdy prawników, debatowano nad programem studiów prawniczych i ich znaczeniem dla historii prawa.

Łukasz Pisarczyk – doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu Warszawskiego; kierownik Podyplomowego Studium Prawa Pracy na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; redaktor tematyczny „Studia Iuridica”; członek Kolegium Redakcyjnego „Monitora Prawa Pracy”; radca prawny; autor licznych publikacji naukowych.

Książka zawiera zbiór tekstów ukazujących różne aspekty rozwoju prawa polskiego z perspektywy 100-lecia odzyskania niepodległości. Podstawę opracowań stanowią referaty wygłoszone podczas XIX Konferencji Naukowej Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W publikacji Czytelnik znajdzie też zapis dyskusji podzielonej na bloki tematyczne.

Autorzy podejmują bardzo zróżnicowaną problematykę, m.in. z zakresu:

- praw podstawowych,
- prawa konstytucyjnego,
- prawa cywilnego,
- prawa karnego,
- spraw społecznych,
- regulacji międzynarodowych.

Książka powinna zaciekawić licznych Czytelników – zarówno tych, którzy interesują się historią państwa i prawa, jak i tych, którzy poszukują rozwiązań aktualnych problemów prawnych oraz zastanawiają się nad rolą prawa w przeszłości.

9788381603348 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8160-334-8

9 788381 603348

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL